

Waardevol Cultuurlandschap

Winterswijk

Jubileumkrant

Voorwoord

Op vrijdag 27 september bestaat de Stichting Waardevol Cultuurlandschap (WCL) Winterswijk 25 jaar. Dat is een mooie gelegenheid om een symposium te organiseren over de toekomst van de landbouw in het buitengebied. De boerenbedrijven zijn altijd belangrijk geweest voor Winterswijk. Door de eeuwen heen hebben de landbouwers mede het aanzien van natuur en landschap bepaald.

Tegelijkertijd heeft de moderne landbouw nadelige effecten gehad. Voor het symposium hebben we sprekers uitgenodigd, die vanuit hun verschillende achtergronden aangeven hoe natuur en landschap weer meer onderdeel kunnen worden van de landbouwbedrijven. Dit wordt ook wel natuurinclusieve landbouw genoemd. Minister van landbouw Carola Schouten spreekt over kringlooplandbouw, die in 2030 gerealiseerd moet zijn. Het is daarom een mooi actueel onderwerp voor een jubileumsymposium.

Het past bovendien bij uitstek bij WCL. In de afgelopen 25 jaar stonden het samen gaan van natuur en landbouw al vaker centraal. In deze krant kunt u daar meer over lezen. Ook in de komende jaren wil de stichting WCL een rol blijven spelen bij het bedenken en uitvoeren van nuttige projecten in het buitengebied. En meedenken over hoe kringlooplandbouw in Winterswijk vorm kan krijgen. Na 25 jaar is er nog voldoende enthousiasme om door te gaan. We hopen wel dat meer jongere mensen betrokken zullen raken bij het werk van de stichting. Het gaat immers over de toekomst van het gebied, waar zij nog lang in zullen wonen.

Met deze krant willen we de bewoners en bezoekers van het waardevolle cultuurlandschap kennis laten maken met het werk van WCL. Daarom organiseren we op zaterdag 28 september ook een dag vol activiteiten. Op allerlei locaties in de verschillende buurtschappen kunnen boerenbedrijven, waardevolle gebouwen en landgoederen worden bezocht. Er zijn lezingen, demonstraties en huifkartochten. Daarover leest u meer midden in deze krant. Het programma van het symposium vindt u op de achterpagina. Wij hopen vele van u op de vrijdag en zaterdag te zien.

Inge Klein Gunnewiek, wethouder gemeente Winterswijk en voorzitter stichting WCL
Arie Schoemaker, secretaris stichting WCL

Vijfentwintig jaar Stichting Waardevol Cultuurlandschap Winterswijk in vogelvlucht

In 1991 moest de gemeente Winterswijk op zoek naar een nieuwe burgemeester. De gemeenteraad stelde een nieuwe profielschets op. In deze schets gaf de raad aan dat de nieuwe burgemeester de relatie met landbouworganisatie zou moeten verbeteren. Vanaf het einde van de jaren zeventig van de vorige eeuw was de onderlinge verhouding verslechterd. De aanwijzing van Winterswijk tot landschapspark en begin jaren tachtig tot proefgebied nationaal landschap stuitte op veel verzet bij de landbouwers. Ook de relatie van de landbouw met de plaatselijke natuurorganisaties was daardoor niet optimaal meer.

Een Oehoe

De voorlopers

Toch verbeterde de verhouding van landbouwers met natuurorganisaties al in de loop van de jaren tachtig. Vertegenwoordigers van de drie landbouworganisaties, de Gelderse Maatschappij van Landbouw, de ABTB en de CBTB werden betrokken bij de stichting Vrijwillig Landschapsonderhoud en de stichting Natuur- en Milieueducatie. De samenwerking breidde uit met het Regionale Landbouw- en Landschapsproject van het Biologisch Station Zwilbrock. In dit grensoverschrijdende project al bekeken de partijen hoe de landbouw meer aandacht kon besteden aan natuur en landschap. Ze onderzochten hoeveel houtwallen, akker- en graslandranden en andere kleine landschapselementen de fauna nodig heeft in een kleinschalig agrarisch cultuurlandschap. Een groot deel van de ideeën uit het landbouw- en landschapsproject keerden terug in de jaarprogramma's van de stichting Waardevol Cultuurlandschap (WCL) Winterswijk.

Project buitengebied

De nieuwe burgemeester, Paul van Erkelens, ging na zijn benoeming voortvarend aan de slag. Onder zijn leiding startte project buitengebied. De natuurorganisaties werden aanvankelijk niet betrokken, omdat dit het proces om goed met elkaar in gesprek te komen zou bemoeilijken. Na aandringen van de gemeenteraad gebeurde dit alsnog. Voorwaarde was wel dat de verschillende natuurorganisaties beter gingen samenwerken en met één stem spraken. Dit leidde in 1992 tot de oprichting van het Platform Natuur en Landschap. Daarna werd een gezamenlijke visie gepresenteerd.

Een akker in Miste wordt geïnjecteerd

De eerste projecten

Dankzij subsidie van de provincie Gelderland startten de eerste projecten. Als eerste werd het project natte landschapselementen opgepakt.

Met subsidie legden inwoners en boeren poelen van een redelijke omvang aan.. Ook werden de eerste ecologische bedrijfsadviezen opgesteld. Het streven was om uitbreiding van de veestapel mogelijk te maken. Bijvoorbeeld bij de bouw van een stal op een nieuwe locatie, die volgens de bestaande regelgeving niet mogelijk was, toch te realiseren door te investeren in natuur en landschap. Daarbij moest minimaal het minimumscenario uitgevoerd worden. Dit kon bijvoorbeeld door een beheersovereenkomst voor een graanakker of een grasland af te sluiten of door aan randenbeheer te doen langs akkers en weilanden.

WCL wordt opgericht

Intussen veranderde het landelijke beleid. Het structuurschema groene ruimte werd vastgesteld. Hierin werden elf waardevolle cultuurlandschappen aangewezen, gebieden met bijzondere natuur-, landschaps- en recreatieve waarden. Voor deze WCL-gebieden stelde het verantwoordelijk ministerie, toen nog dat van Landbouw, Natuur en Visserij budget beschikbaar. De doelstellingen van het rijk sloten aan bij de ambities die in het project buitengebied waren geformuleerd. Daarom werd besloten de naam te veranderen en werd in september 1994 de stichting WCL Winterswijk opgericht. Het project buitengebied was al een zelfstandige organisatie met een eigen projectbureau. Henk Hillhorst was de eerste algemene projectleider. Jan Tiggeoven werd projectleider landbouw en Robert Kwak projectleider natuur. Het werkgebied werd groter dan dat van de gemeente Winterswijk. Grote delen van de gemeenten Aalten en Lichtenvoorde en kleine delen van de gemeenten Groenlo en Eibergen behoorden tot het WCL-gebied.

Het gebied bepaalt, niet de overheid

Het beleid voor natuur, milieu, landbouw en landschap voor Winterswijk werd tot aan het begin van de jaren negentig bepaald door de rijksoverheid en de provincie. Daarom vielen de plannen voor landschapspark en proefgebied nationaal landschap verkeerd. Van bovenaf werd bepaald dat die plannen goed waren voor Winterswijk, zonder dat er vooraf aan betrokkenen was gevraagd wat zij er van vonden. Dat veranderde met

Bekendelle

het project buitengebied en de opvolger de stichting WCL. Voor de provincie, de rijksoverheid, maar ook de gemeente Winterswijk was het wennen. Vertegenwoordigers van de plaatselijke landbouworganisaties en natuurorganisaties wilden zelf bepalen welke projecten ze uitvoerden. Het projectbureau stelde samen met alle belanghebbers een jaarprogramma op met een begroting. Gevraagd werd aan de overheden om het jaarprogramma te financieren. Uiteindelijk deden ze dat en was er voor vijf jaar budget van enkele miljoenen per jaar. Met de doorloop en de afronding van de projecten was er tot en met 2000 sprake van een zelfstandig projectbureau.

Plannen maken en uitvoeren

Intussen kregen andere plaatselijke organisaties, zoals de werkgroep NSW-landgoederen, de recreatiesector en de Wildbeheereenheid Winterswijk en omstreken een plek in de organisatie. De stichting werkte met tien verschillende deelprojecten waarin per thema de projecten werden voorbereid en geëvalueerd door breed samengestelde groepen. Hierin zaten veel plaatselijke mensen, naast vertegenwoordigers van de over-

heden en provinciale en landelijke organisaties. In deze eerste WCL-periode kon dankzij de ruime budgetten veel gedaan worden voor landbouw, natuur en landschap, milieu, landgoederen en recreatie. Het WCL-gebied werd volledig geïnventariseerd op planten, vogels, reptielen en amfibieën en dagvlinders. Er kwamen plannen van aanpak voor de beken, voor sloten- en bermenbeheer en voor aardkundige waarden. De eerste archeologische verwachtingskaart voor het buitengebied werd gemaakt. De NSW-landgoederen stelden een visie op en er werd een plan van aanpak voor recreatie en toerisme. Er kwam een ammoniakreductieplan, zodat boerenbedrijven weer konden uitbreiden, waarbij de totale ammoniakuitstoot in Winterswijk wel moest dalen. Ook werd het bedrijf gevraagd een bijdrage aan natuur en landschap. Daarvoor werden ecologische bedrijfsadviezen opgesteld.

Boeren onderhouden het landschap

Vanuit WCL werd de stichting en de coöperatieve vereniging Particulier Agrarisch Natuurbeheer (PAN) opgericht. De PAN bestaat nog steeds en is op dit moment actief in de gemeenten Aalten en Winters-

Huize Hijink

Rondleiding

wijk. Onderhoud en aanleg van houtwallen en andere kleine landschapselementen, aanleg van paden en zelfs van bruggetjes, het kon geregeld worden via de PAN. Het werk werd uitgevoerd door boeren, die daardoor een bijverdienste kregen. Het beheer en onderhoud vindt op de beste manier voor natuur en landschap plaats. Net als bij alle WCL-projecten werd er gekozen voor het gebruik maken van de plaatselijke natuurkennis. Jan Stronks is daardoor de laatste 25 jaar op veel landbouwbedrijven en landgoederen, maar ook bij bewoners van het buitengebied geweest om te praten over de aanleg en onderhoud van natuur- en landschapselementen. De leden van het Platform Natuur en Landschap werden ook betrokken bij de eindfase van de Ruilverkaveling Winterswijk-west. Er werd 350 hectare nieuwe natuur aangelegd. De Winterswijkse natuuronderzoekers mochten de inrichtingsplannen maken.

WCL wordt onder gebracht bij de gemeente

In 2001 werd het projectbureau van WCL ondergebracht bij de gemeente. Voortaan was de wethouder, die verant-

woordelijk is voor het buitengebied, de voorzitter van de stichting. Het werkgebied verkleinde tot de grenzen van de gemeente Winterswijk. Het waren nu gemeentelijke ambtenaren die voor de ondersteuning van WCL zorgden. Vooral Arie Schoemaker, die secretaris werd van de stichting, werd de steun en toeverlaat voor iedereen die met projecten aan de slag ging. WCL werkte nog steeds met jaarprogramma's, maar omdat er minder financiële mogelijkheden waren konden er minder projecten worden uitgevoerd. Intussen werden in 2004 landelijk alsnog twintig Nationale Landschappen aangewezen. Het Nationaal Landschap Winterswijk omvat ongeveer hetzelfde gebied als in de eerste WCL-tijd. Het begrip is mede dankzij WCL langzaam ingeburgerd. Onder verantwoordelijkheid van WCL werden projecten uitgevoerd om het Nationaal Landschap te promoten.

Verbreding en vernieuwing

Bij WCL werden in de volgende fase nog meer belangenorganisaties betrokken. Leefbaarheid werd een belangrijker thema. Daarom kregen de buurtschapsorganisaties een belangrijke rol. Dat leidde onder andere

tot de buurtschappenvisie, waarin werd geschetst hoe de buurtschappen leefbaar konden blijven. Onder andere door te zorgen voor meer woningen voor jongeren en jonge gezinnen. Deze wens is inmiddels gemeentelijk beleid geworden. Belangrijk was de aanleg van glasvezel in het buitengebied, waardoor iedereen nu beschikt over snel internet. Het voorwerk voor de aanleg werd gedaan door de buurtschapsverenigingen samen met WCL. Cultuurhistorie kreeg eveneens meer aandacht, vooral via het zogenaamde "kippenhokkenproject", waardoor kleine waardevolle gebouwen gerestaureerd werden. De laatste nieuwbouwing is de Ondernemerskring Buitengebied Winterswijk (OBW), waarin alle niet-landbouwbedrijven zijn vertegenwoordigd. Dankzij WCL kon de OBW de behoeften van de ondernemers onlangs in een rapport presenteren.

Proefproject voor Europees landbouwbeleid

Ondanks een zeker eigenwijsheid, werd de inbreng van de stichting WCL provinciaal en landelijk gewaardeerd. Dat bleek opnieuw toen er de mogelijkheid kwam om te experimenteren met de vergroening van de landbouw. WCL Winterswijk werd samen met vier andere gebieden in Nederland uitgekozen voor de Gemeenschappelijk Landbouwbeleid pilot. Tijdens dit proefproject van drie jaar werden landbouwbedrijven in de gelegenheid gesteld tegen een vergoeding meer ruimte in te ruimen voor natuur en landschap. De aanleg van randen langs de percelen of langs sloten die een weiland of akker doorsneden was een mogelijkheid. Ook werd de verbouw van graan gestimuleerd. In Winterswijk werd veel gebruik gemaakt van de mogelijkheden. Helaas tijdelijk, want als de vergoeding wegvalt neemt de belangstelling af. De uitgeprobeerde ver-

groeningsmaatregelen werden daarna geen onderdeel van het Europees landbouwbeleid. Nederlandse boeren moesten weliswaar vergroenen, maar duurzaam grasland was al voldoende, oftewel graslanden die niet om de zoveel jaar worden omgeploegd en opnieuw ingezaaid. In het project werden diverse maatregelen toegepast die al in de beginperiode van WCL waren bedacht. Het leidde tot een maatregelencatalogus, die nog steeds gebruikt kan worden om het aantal verschillende soorten planten en dieren op landbouwpercelen te vergroten. En die gebruikt wordt bij het agrarisch natuurbeheer, waarvoor tegenwoordig in de Achterhoek de Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek, waarvan de PAN onderdeel is, verantwoordelijk is.

Op naar 40 jaar WCL

WCL Winterswijk bewees in de afgelopen 25 jaar dat het een belangrijke organisatie en partner is voor het buitengebied van Winterswijk. Alle belangenorganisaties zijn hierin vertegenwoordigd, waardoor WCL altijd een belangrijk klankbord is geweest voor het gemeentebestuur. Vele beleidsplannen zijn eerst besproken in WCL. In de loop der jaren zijn succesvolle projecten herhaald, maar zijn ook telkens nieuwe bedacht. Hiervoor organiseerde de stichting met enige regelmaat grote (inloop)bijeenkomsten waar iedereen met ideeën kon komen. Een deel daarvan vindt zijn weg naar de jaarprogramma's. Omdat er steeds weer nieuwe uitdagingen voor gemeente en de bewoners van het buitengebied zijn, zal WCL nog jaren een nuttige functie behouden. Niet alleen omdat er een bescheiden budget is voor projecten, vooral omdat in WCL deskundige en betrokken mensen zitten, die graag mee praten over de toekomst van het waardevolle cultuurlandschap.

Officiële opening demoveld met gedeputeerde van Dijk en wethouder te Gronde

Een zaterdag vol activiteiten

Op zaterdag 28 september organiseert de stichting Waardevol Cultuurlandschap Winterswijk allerlei activiteiten in het buitengebied. Er worden demonstraties en lezingen gegeven, er zijn excursies en boerderijen en bedrijven kunnen worden bezocht. Op deze manier kunnen inwoners en bezoekers van Winterswijk een indruk krijgen van projecten, waarmee de stichting WCL zich de afgelopen 25 jaar direct en indirect heeft bezig gehouden.

De locaties liggen verspreid over de buurtschappen van Winterswijk en zijn aangegeven op de kaart. Op de fiets of met de auto langs een aantal van deze interessante plekken gaan leidt automatisch tot een fraaie tocht door het waardevolle cultuurlandschap.

Alle locaties kunnen van 10.30 uur tot 15.30 uur bezocht worden, tenzij anders wordt aangegeven.

1 - Lezingen en films in Ratum

Waar: Verenigingsgebouw Emma
Adres: Raetmansweg 10
7106 CD Winterswijk-Ratum

Leden van het Platform Natuur en Landschap Oost-Achterhoek zullen korte lezingen houden over vogels, vlinders, reptielen en amfibieën, libellen en planten van het WCL-gebied. Ook zijn er enkele films te zien. Verenigingsgebouw Emma is een van de drie Poorten van het Nationaal Landschap Winterswijk. Bij de gebouwen in Ratum, Woold en Kotten kunnen bezoekers hun auto parkeren en een wandeling of fietstocht in de omgeving maken. Ook kan er gebruik gemaakt worden van een toilet.

2 - Demonstratie reekalfjes zoeken

Waar: Bij Verenigingsgebouw Emma
Tijd: elk heel en half uur een demonstratie
Adres: Raetmansweg 10
7106 CD Winterswijk-Ratum

Mede dankzij een subsidie van WCL kon de Wildbeheereenheid Winterswijk e.o. een drone aanschaffen. Hiermee werden al meer dan honderd reekalfjes gered uit een weiland, dat gemaaid zou worden. Uitgelegd wordt hoe de drone werkt en hoe een perceel wordt afgezocht.

3 - Huifkartochten in Ratum

Waar: Vanaf Verenigingsgebouw Emma
Adres: Raetmansweg 10
7106 CD Winterswijk-Ratum

Vanuit de huifkar kan op een rustig tempo het landschap van Ratum bekeken worden. Wie met de huifkar meegaat kan tevens een kijkje nemen bij de vloermouterij (6).

4 - Melkveebedrijf te Selle

Adres: Kremerweg 1
7105 AB Winterswijk-Huppel

De familie Te Selle heeft een modern melkveebedrijf met twee melkrobots. De koeien kunnen zelf kiezen of ze in de stal blijven of het weiland inlopen. Ook kiezen ze zelf wanneer ze gemolken willen worden.

5 - De Korenspieker Kössink

Adres: Kremerweg 1
7105 AB Winterswijk-Huppel

Bij de boerderij ligt de Korenspieker Kössink, die eigendom is van de G.A. van der Lugtstichting. Deze stichting is eigenaar van kleine monumenten en natuurgebieden in de Achterhoek. De korenspieker is als klein museum ingericht en werd in het verleden gebruikt voor de opslag van graan.

6 - Vloermouterij Masterveld

Adres: Veldboomweg 11
7106 CG Winterswijk-Ratum
Tijd: Twee rondleidingen per uur

De tijd waarin elke plaats eigen bierbrouwerijen heeft, keert terug. Ook Winterswijk heeft weer zijn eigen biersoorten, gebrouwen door Wintersch Bier. Deze brouwerij maakt gebruik van lokale producten, zoals gerst en tarwe uit het waardevolle cultuurlandschap. Om van graan bier te maken moet het graan eerst vermout worden. In vloermouterij Masterveld wordt het graan in water geweekt en daarna op de vloer verspreid, waarna het ontkiemt. Daarna wordt het graan gedroogd in een oven waardoor mout ontstaat.

7 - Wijngaard Hesselink

Adres: Vredensweg 174
7105 CC Winterswijk-Henxel
Tijd: Rondleidingen om
11.00, 12.00 en 13.00 uur

Ruim vijftien jaar geleden werd de introductie van wijnbouw in de Achterhoek gestimuleerd. Geïnteresseerden, onder wie boeren, konden cursussen volgen en werden begeleid bij het opzetten van een wijngaard. In Winterswijk werd daar eveneens gebruik van gemaakt. Gerhard Ensink begon met de wijngaard Hesselink en wint met zijn wijnen regelmatig een Europese prijs.

8 - Boerderijwinkel Te Winkel

Adres: Vredensweg 168
7113 AE Winterswijk-Huppel

Bij 't Winkel wordt boerenijs gemaakt. De ijskeuken kan in kleine groepen worden bezocht, waar het proces van ijs maken wordt uitgelegd. Kinderen kunnen tegen betaling een ijsje versieren. Op het terras kan genoten worden van boerenijs en appelgebak van zorgboerderij de Olden Goarden. In de boerderijwinkel kunnen streekproducten worden gekocht.

9 - Huls Energiepark

Adres: Scholtemaatweg 1
7106 CT Winterswijk-Ratum

Bij Huls Energiepark staat alles in het teken van duurzame energie. Die wordt opgewekt in een klein zonnepark. Ook staan er enkele kleine windmolens. Op het Energiepark kan worden rond gekeken. Indien de voertuigen beschikbaar zijn, kan er een tochtje gemaakt worden met een elektrische buggy of Tesla.

10 - Kaasboerderij Harmienehoeve

Adres: Kulverweg 2
7109 BB Winterswijk-Woold
Tijd: om 11.00 uur is er een rondleiding door de kaasmakerij

De Harmienehoeve is een van de oudste kaasboerderijen in de Achterhoek, waar met melk van de eigen koeien verschillende soorten kaas worden gemaakt. De kazen en andere streekproducten kunnen gekocht worden in de winkel naast de herberg met terras.

11 - Met de huifkar door 't Woold

Waar: vanaf de Harmienehoeve
Adres: Kulverweg 2
7109 BB Winterswijk-Woold
Tijd: om 12.30 en 14.00 uur

Met een huifkar wordt een tocht door 't Woold gemaakt. Een gids van het Gilde zal vertellen over natuur, landschap en de cultuurhistorie van het bosrijke buurtschap.

12 - Geitenboerderij Brömmels

Adres: Meerdinkweg 5
7108 BJ Winterswijk-Woold

Al meer dan 25 jaar combineert de familie Kots het houden van geiten met een boerderijcamping. Van de geitenmelk worden diverse kazen gemaakt. Ook het vlees van geitenbokken wordt gebruikt om droge geitenbikworst te maken. Kazen en vlees van Kots zijn een geliefd product geworden bij gerenommeerde restaurants in de Achterhoek. Er is inmiddels een nieuwe kaasmakerij, die bezichtigd kan worden.

13 - Culinaire proeftuin het Keunenhuus

Adres: Wooldseweg 127
7108 AA Winterswijk-Woold
Tijd: Rondleidingen om 11.00, 12.00 en 13.00 uur

Sinds Nel Schellekens zich in Winterswijk vestigde en begon met de Gulle Waard heeft ze zich ontwikkeld tot een landelijk bekende kok. Deze van kop-tot-kont-kok gebruikt alles van een dier en gooit bij het koken niets weg. Met het restaurant is ze gestopt om zich in haar nieuwe culinaire proeftuin helemaal te kunnen richten op het ontwikkelen van haar eigen streekproducten en het enthousiasmeren van andere mensen voor haar werkwijze. Ze doet dit nu in en om een monumentale boerderij op het landgoed Keunenhuus.

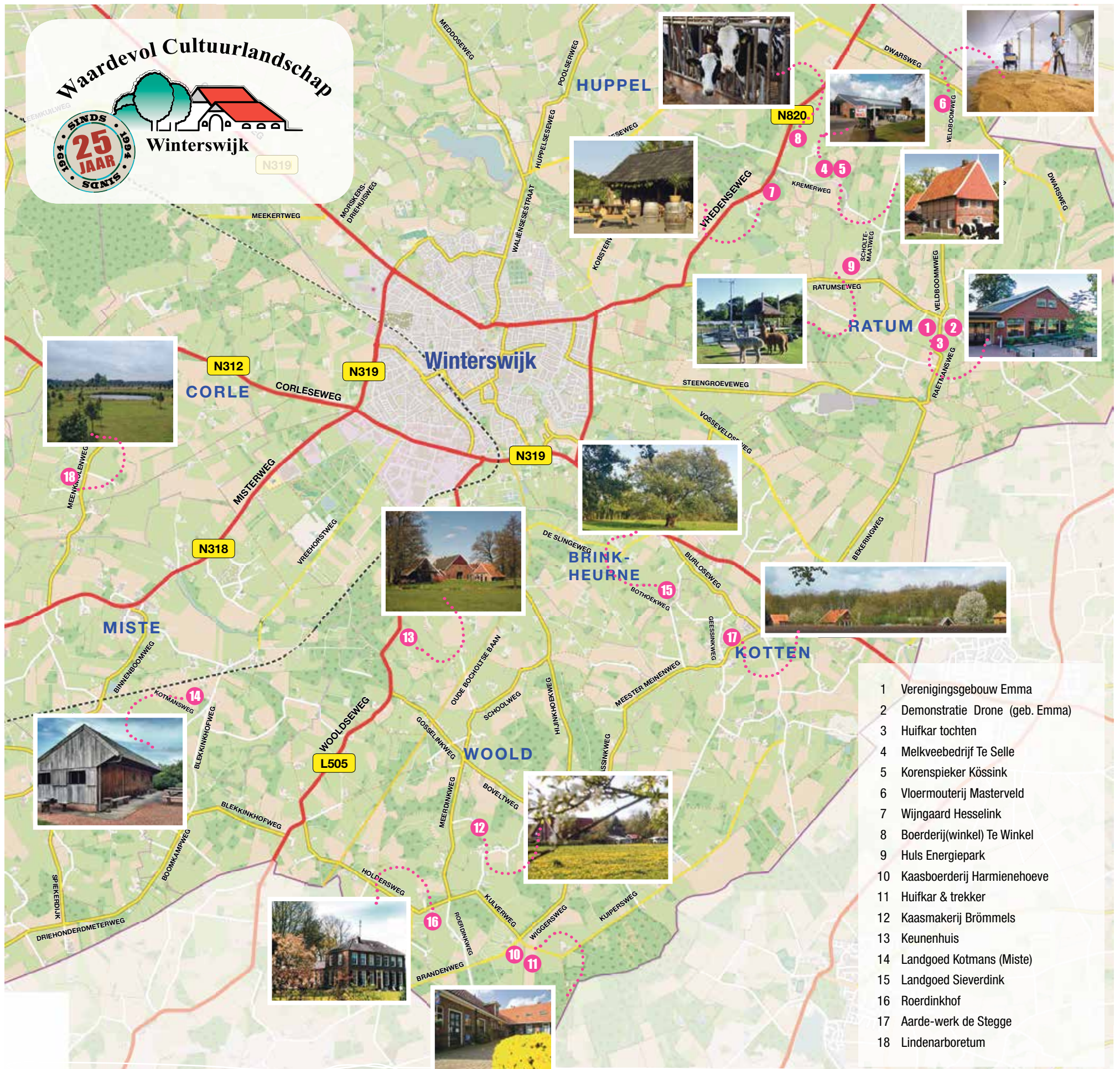

14 - Landgoed Kotmans

Adres: Kotmansweg 6
7109 CH Winterswijk-Miste

In het waardevolle cultuurlandschap liggen vele landgoederen, waarvan de scholtengoederen het langst bestaan. Die hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het behoud van het kleinschalige landschap. Er komen nog steeds nieuwe landgoederen bij, zoals het Kotmans. Waar vijftien jaar geleden nog akkers en weilanden lagen, liggen nu poelen, heide, bosjes, graanakkers en een beekje. Er is een schrieverspad met voor elke dialectschrijver een boom. In een mini-bezoekerscentrum wordt verteld over de bijzondere geologische lagen van Winterswijk. Ernaast zijn allerlei zwerfstenen te zien, die rondom Winterswijk zijn gevonden.

- 1 Verenigingsgebouw Emma
- 2 Demonstratie Drone (geb. Emma)
- 3 Huijkar tochten
- 4 Melkveebedrijf Te Selle
- 5 Korenspieker Kössink
- 6 Vloermouterij Masterveld
- 7 Wijngaard Hesselink
- 8 Boerderij(winkel) Te Winkel
- 9 Huls Energiepark
- 10 Kaasboerderij Harmienehoeve
- 11 Huijkar & trekker
- 12 Kaasmakerij Brömmels
- 13 Keunenhuus
- 14 Landgoed Kotmans (Miste)
- 15 Landgoed Sieverdink
- 16 Roerdinkhof
- 17 Aarde-werk de Stegge
- 18 Lindenarboretum

15 - Landgoed Sieverdink

Adres: Bothoekweg 11
7115 AK Winterswijk-Brinkeheurne
Tijd: Rondleidingen om 11.00 en 13.00 uur

Rondom de dikste boom van Winterswijk ligt een gevarieerd kleinschalig landschap. Tijdens een wandeling zal Hendrik Van Prooije vertellen over de geschiedenis van het landgoed en het landschap. Hij zal de verschillen laten zien voor natuur en landschap tussen percelen die beheerd worden als natuur, de percelen die beheerd worden onder agrarisch natuurbeheer en de percelen die beheerd worden als 'reguliere' agrarische grond. De wandeling duurt ongeveer een uur.

16 - Roerdinkhof

Adres: Roerdinkweg 1
7108 AZ Winterswijk-Woold

Bij de scholtenboerderij de Roerdinkhof staat de oudste schuur van Nederland. Die dateert uit 1544 en kon mede dankzij WCL gerestaureerd worden. Er is een expositie op de vide van de Winterswijkse schilder Ria ter Haar te zien. Ze maakt eerst foto's en zet die om in een schilderij. Gerard Huetink, eigenaar van de Roerdinkhof, en Ria ter Haar zijn aanwezig voor een toelichting.

17 - Aarde-werk De Stegge

Adres: Geessinkweg 3
7107 AR Winterswijk-Kotten
Tijd: Rondleidingen om 12.00 en 14.00 uur

Op het terrein van de Praktijkschool voor Duurzaamheid zijn vele duurzame toepassingen en een zeer duurzaam verbouwde Schoppe te bezichtigen. Zelfvoorzienend-

heid in voedsel, energie, hergebruik en kringlopen staan centraal. Het terrein is multifunctioneel ingericht voor biodiversiteit, natuurbeleving en educatie.

18 - Lindenarboretum

Adres: Meenkmlenweg
7119 AH Winterswijk-Corle
Tijd: Rondleiding van 13.00 tot 14.30 uur

Rondom het drinkwaterpompstation in Corle is ruim twintig jaar geleden het Lindenarboretum ontstaan. De grootste collectie van

soorten en variëteiten linden in Nederland is hier te vinden. Er is meer te zien. Dankzij WCL kon er een inrichtingsplan gemaakt worden, waarin ook werd voorgesteld allerlei natuur- en landschapselementen aan te leggen. Er stroomt een beekje, er zijn poelen en struwelen. Er lagen al bloemrijke graslanden, die zijn uitgebreid. Waar nog niet zo lang geleden betrekkelijk saai graslanden lagen, is een gebied ontstaan dat interessant is voor vele planten en dieren en de wandelende mens.

Op een bankje op de Heugte

Gedurende 25 jaar is de Stichting Waardevol Cultuurlandschap (WCL) Winterswijk op vele plekken in het buitengebied actief geweest. Er zijn in al die jaren vele projecten uitgevoerd. Er zijn meer dan honderd ecologische bedrijfsadviezen voor boerenbedrijven en landgoederen opgesteld, die deels zijn uitgevoerd. Via de uit WCL ontstane PAN is op vele plekken landschapsonderhoud uitgevoerd. Er zijn op vele plaatsen poelen aangelegd en dankzij WCL was er grote inbreng bij de aanleg van nieuwe natuur.

door Bernhard Harfsterkamp

Zonder WCL een ander buitengebied

Dat betekent dat zonder WCL het buitengebied er anders had uit gezien. De meeste mensen die al wandelend of fietsend genieten van het aantrekkelijke landschap hebben daar geen weet van. Dat hoeft ook niet. Al die mensen die in al die jaren in het bestuur, al die mensen die projecten hebben bedacht en uitgevoerd, hebben nooit veel behoefte gehad zichzelf op de borst te kloppen. Daarom is het werk van WCL lang niet bij iedere Winterswijker bekend en zeker niet bij de vele toeristen. Wie op de Heugte in Meddo rond wandelt zal zelden weten dat bestuursleden en medewerkers van WCL hierbij betrokken waren.

Dick Sellink

Een grote poel in het bos

Vanaf het bankje bij een van de twee ingangen denk ik aan de personen, die bij de totstandkoming van het gevarieerde natuurgebied nabij het hoogste punt van Meddo, de Valkeniersbult, een rol hebben gespeeld. Allereerst was daar Dick Sellink, die directeur was geweest van een groot bedrijf. Nadat dat was overgenomen kon hij zich volledig wijden aan zijn passie, de natuur. Sellink was door de jacht geïnteresseerd geraakt in de natuur. Het wild heeft immers een goed leefgebied nodig. Sellink kocht het Notarisbos. Hij maakte als een van de eerste gebruik van het project natte landschapselementen. Op een open plek in het bos werd een van de eerste grote poelen aangelegd. Poelen in het boerenland waren oorspronkelijk klein van omvang. Die nieuwe werden groter, zodat er een bredere oeverzone ontstond en ze aantrekkelijker werden voor kikkers en

amfibieën. De poel werd ontworpen door Jan Stronks, die nog altijd betrokken is bij het Winterswijkse landschap.

Jan Stronks

Grond ruilen voor natuur

Dick Sellink wilde ook nieuwe natuur naast het Notarisbos ontwikkelen. Dankzij de ruilverkaveling Winterswijk-west lukt dat. Jan Tiggeloven, die in de jaren negentig projectleider landbouw was geworden van WCL, had hier jarenlang maïs verbouwd. Deze akkerlanden werden nu omgezet in natuur. De ruilverkaveling was geen ouderwetse. Er werd 350 hectare nieuwe natuur aangelegd. Midden jaren negentig had WCL een nieuwe algemeen projectleider, Bouke ten Brinke. Hij was tevens projectleider van de ruilverkaveling. Hij vond dat ook daar de plaatselijke natuurkennis beter benut kon worden. Hij schakelde het Biologisch Station Zwillbroek in, waar een groep Winterswijkse natuuronderzoekers en -kenners een plek had gevonden onder wie Robert Kwak en Jan Stronks. Ten Brinke vroeg ze om een plan te maken voor al die nieuwe natuur. Ook ik mocht daarover meedenken. Zo ontstond het eerste ontwerp voor de Heugte, zoals het natuurgebied naast het Notarisbos zou gaan heten. Bouke ten Brinke wist door zijn twee functies en zijn gedrevenheid een enorme impuls te geven aan het werk van WCL.

Jan Tiggeloven

De heide keert terug

Uiteraard heeft Sellink zelf meegedacht over de invulling. De Heugte werd daardoor een soort landschapstuin, waar je in het klein alle voor Winterswijk kenmerkende natuur- en landschapselementen tegen komt. Vanaf het bankje zie ik nog de "uitkijktoren", gemaakt van een dikke boom. Die moest vanwege onveiligheid gesloten worden. Om de natuur sneller te ontwikkelen werd de voedselrijke bovenlaag afgegraven. Het witte voedselarme zand kwam weer boven. Ooit lag hier het grote heideveld van Meddo, het Meddose Veld. Met maaisel van een ander heidegebied werd hier de heidevorming weer op gang gebracht. Als ik aan Dick Sellink denk, denk ik ook Geert Esselink van landgoed het Kreijl. In de eerste tien WCL-jaren zag ik ze bijna altijd samen bij al die WCL-vergaderingen en -bijeenkomsten. Samen stimuleerden ze de oprichting van de werkgroep NSW-landgoederen en zorgden ze er voor dat de landgoedeigenaren een belangrijke rol in WCL speelden. In hun kielzog dook Johan Wytema van het landgoed Sellink op. Hij is nog altijd lid van het dagelijks bestuur van WCL.

Johan Wytema

Bouke ten Brinke

Betrokken en enthousiast

Dick Sellink, Geert Esselink en Bouke te Brinke leven niet meer, maar alle drie hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het behouden en versterken van het waardevolle cultuurlandschap. Ik zou ze graag nog een keer gesproken hebben over allerlei ontwikkelingen in het buitengebied, op het bankje probeer ik een denkbeeldig gesprek met ze te voeren. Ik hoor onmiddellijk hun enthousiaste stemmen en merk dat ze zich nog steeds op kunnen winden, omdat het soms zo lang duurt voordat een project gerealiseerd wordt. Het doet me goed om even bij de bijdrage van deze drie mensen stil staan. Zij waren enthousiaste en betrokken mensen. Zonder hen en zonder al die andere enthousiaste en betrokken mensen, van wie er gelukkig nog vele leven, had WCL nooit de 25 jaar gehaald.

Heide op de Heugte

De uitkijktoren op de Heugte

Een bankje op de Heugte

Landbouwer Frans Boschker geeft natuur en landschap de ruimte

“Een gewone boer zal het pröttel vinden, voor de haas is het een paradijs”

Aan de Meekesweg in Vragender ligt het landbouwbedrijf van Frans Boschker. Wie er vanuit Vragender naar toe rijdt, komt door een grootschalig open weideland. Wie daarna achter de boerderij van Boschker komt en over en tussen de akkers en weilanden doorloopt, bevindt zich opeens in een kleinschalig landschap met houtwallen, struwelen en een houtwalbeek. Boschker laat graag zien hoe je het boerenland interessanter kunt maken voor plant en dier.

Begonnen met een ecologisch bedrijfsadvies Ruim twintig jaar geleden liet Boschker een ecologisch bedrijfsadvies opstellen. Dit kon voor boeren gratis, omdat de Stichting Waardevol Cultuurlandschap (WCL) Winterswijk daar in die tijd budget voor had. De omgeving van Vragender hoorde nog bij het werkgebied. In een ecologisch bedrijfsadvies wordt aangegeven in verschillende scenario's hoe er meer ruimte voor natuur en landschap kan komen. In een minimumscenario werd vooral ingezet op randenbeheer. Stroken van enkele meters breed naast weilanden en akkers of langs een sloot of houtwal worden dan extensiever gebruikt. Ze worden niet bemest en er worden geen gewasbeschermingsmiddelen gebruikt. In een maximumscenario worden ook voorstellen gedaan om hele percelen op die manier te beheren. Het ecologisch bedrijfsadvies werd opgesteld door Jan Stronks, die voor de stichting WCL werkte.

Al jaren betrokken bij agrarisch natuurbeheer

Onlangs belde Boschker Stronks op. “Ik ben klaar”, zei hij. Bij een rondleiding bleek dat hij nog veel meer heeft gedaan. Het bedrijf van Boschker is een beheerbedrijf geworden, dat zich alleen nog bezig houdt met agrarisch natuurbeheer. Jan Stronks is nog altijd betrokken bij het adviseren van boeren over agrarisch natuurbeheer. Stronks is werkzaam voor Staring Advies. Een van zijn opdrachten was de coördinatie van PAN (Particulier Agrarisch Natuurbeheer), de agrarische natuurbe-

heerorganisaties voor de gemeenten Aalten en Winterswijk. Sinds 2016 doet hij dat voor de Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek (VALA), waarin zes agrarisch natuurbeheerorganisaties samenwerken. Voor Oost Gelre nemen de Stichting Marke Vragenderveen en Groengooed deel, voor Winterswijk en Aalten de PAN..

Boerriendelijkere aanpak

Een landbouwer kan altijd vrijwillig aan agrarisch natuurbeheer doen, maar sinds de jaren 80 van de vorige eeuw kunnen boeren een vergoeding krijgen. Die vergoeding varieert en is afhankelijk van het afgesproken pakket. Hoe meer wordt gedaan voor natuur en landschap, des te hoger de vergoeding. Omdat extensief beheerde percelen minder opleveren is de vergoeding bedoeld om de inkomstenderving te compenseren, maar ook voor extra werk dat moet worden verricht. Tot 2016 werden de beheersovereenkomsten rechtstreeks met de overheid afgesloten, eerst via de relatienuota en ongeveer vanaf 2000 via het programma agrarisch natuurbeheer. Met name rondom dat programma was sprake van veel bureaucratie, waardoor er slechts iets meer dan de helft van het beschikbare geld daadwerkelijk aan beheersovereenkomsten werd uitgegeven. Bij die bureaucratie hoorden ook formulieren, waardoor vergeleken met de relatienuotatijd in de Oost-Achterhoek de hoeveelheid beheersovereenkomsten sterk daalde. Sinds 2016 krijgen agrarische collectieven het budget van de provincie voor de uitvoering

van agrarisch natuur- en landschapsbeheer. De VALA is zo'n collectief en maakt de afspraken met de boeren. Aan de overhead wordt nu nog maar 20% uitgegeven, waardoor er meer geld beschikbaar is voor natuur en landschap. Grootste voordeel is dat de lijnen korter zijn en dat er sneller en flexibeler kan worden gewerkt.

Agrarisch natuurbeheer meer op fauna gericht

Sinds 2016 is het agrarisch natuurbeheer meer gericht op de fauna. Daarvoor waren de verschillende pakketten voor graslandbeheer gericht op het vergroten van het aantal plantensoorten. Dat heeft alleen kans als er langdurig hetzelfde beheer wordt uitgevoerd. Als een beheerovereenkomst na zes jaar al weer wordt stopgezet is de vergoeding weggegooid geld. Daarom stelde Jan Stronks bij de provincie voor om de fauna centraler te stellen. Met randenbeheer, met stroken grasland die na het maaien blijven staan en met randjes met bramenstruiken wordt het boerenland al snel interessanter voor vogels, bijen, vlinders en andere insecten. Intensief gebruikte landbouwgronden hebben niets meer te bieden voor de soorten die zo kenmerkend waren voor het agrarisch cultuurlandschap. Meer agrarisch natuurbeheer zorgt ervoor dat die soorten weer toe kunnen nemen. Meer bedrijven als dat van Frans Boschker kunnen daar goed bij helpen.

Enthousiasme overdragen

Boschker beheert veertien hectare. Tussen

zijn percelen ligt daarnaast één hectare van het Waterschap Rijn en IJssel. De Weijenborgsebeek stroomt er. In de jaren negentig was dat nog een rechte kale goot. Nu is het een meanderende beek met aan beide kanten een houtwalstrook. Daarnaast gaat die geleidelijk aan over via een struiklaag naar een kruidenstrook langs de percelen van Boschker. Daar is dit jaar zomergerst verbouwd en maïs. Langs de bouwlanden liggen akkerranden, met daarin verschillende voor insecten in de bloeitijd interessante planten. Als ze uitgebloeid zijn, zijn de zaden interessant voor allerlei vogels. Patrijzen hebben ook al in deze randen gebroed. Boschker weet dat “gewone” boeren al die randen en stroken als “pröttel”, als rommel, zullen beschouwen. “Maar verplaats je eens in een haas of ree. Die zullen het een paradijs vinden.” Met de opbrengst van de gewassen en met de vergoeding voor het beheer komt Boschker uit de kosten en levert het zelfs nog iets op. De veertien hectare van Boschker zijn een goed leefgebied voor de grauwe klauwier, waarvan het aantal paartjes weer iets toeneemt. De grote variatie, waardoor hier ook veel prooidieren van deze vogel voorkomen, zoals insecten en muizen, maakt dit gebiedje in Vragender geschikt. Het zal Jan Stronks niet verbazen, wanneer de grauwe klauwier hier in de komende jaren zal verschijnen. Boschker hoopt dat zijn enthousiasme over agrarisch natuurbeheer door anderen wordt overgenomen. “Het hoeft niet meteen veertien hectare te zijn. Een paar hectares is ook al mooi.”

Toekomst Waardevol Cultuurlandschap centraal thema jubileumsymposium

Hoe ziet de toekomst van het buitengebied van Winterswijk er uit? Het is een belangrijke vraag die bij het 25jarig bestaan van de stichting Waardevol Cultuurlandschap gesteld zal worden. In al die jaren is geprobeerd landbouw en natuur en landschap beter te laten samengaan. Behoud, herstel en ontwikkeling van natuur en landschap werden door alle betrokkenen belangrijk gevonden. Tegelijkertijd was iedereen het er over eens dat landbouwbedrijven zich moesten kunnen ontwikkelen.

Verweving stond altijd voorop. Er werd niet voor gekozen om natuur en landschap te scheiden van landbouw. Scheiding past niet bij het kleinschalige landschap en heeft nooit een groot draagvlak gehad. Gezocht werd naar vormen van landbouw met meer aandacht voor natuur en landschap, die naast de gangbare landbouw een plek konden krijgen. Agrarisch natuurbeheer kreeg een belangrijker plek. Er werd gewerkt met perceel- en randenbeheer. Er waren projecten in het kader van meervoudig duurzaam landgebruik om te kijken of meer functies op één perceel gecombineerd kunnen worden. Omdat deze projecten nooit voor vele jaren achtereen

werden gefinancierd, leidden ze niet tot een structurele verbetering van de biodiversiteit.

In die 25 jaar is het aantal landbouwbedrijven gedaald. Er is meer ruimte voor natuur- en landschapontwikkeling gekomen. De akkers en weilanden worden echter intensief gebruikt en zijn minder interessant voor planten en dieren. Het aantal karakteristieke soorten van het agrarisch cultuurlandschap is in de 25 jaar sterk afgenomen. Hoewel verweving het streven bleef, moet geconstateerd worden dat er, weliswaar op een kleinere schaal, toch een scheiding van functies heeft plaatsgevonden. Daarom is het nog altijd zoeken

naar vormen van landbouw, die het beste passen in een waardevol cultuurlandschap als dat van Winterswijk. Biologische landbouw, geïntegreerde landbouw, boeren met verbrede doelstelling, vele termen doken daarvoor in al die jaren op.

Tegenwoordig wordt gesproken over natuurinclusieve landbouw. Hoe zou die er uit kunnen zien in het WCL-gebied? Zijn de natuur- en landschapswaarden een belemmering voor de landbouw, of is het juist een kans voor landbouwers in Winterswijk? Daarom is het thema van het jubileumsymposium "Landbouw in kleinschalig landschap: van handicap naar kans!"

Symposium 'Landbouw in kleinschalig landschap: van handicap naar kans!'

Waar:	Schouburg De Storm, Rabobankzaal Haitsma Mulierweg 11, 7101 BX Winterswijk	
Wanneer:	Vrijdag 27 september	
Programma	Inloop vanaf:	9.30 uur
	Ochtendprogramma:	10.15 - 12.30 uur
	Pauze met lunch:	12.30 - 13.45 uur
	Middagprogramma:	13.45 - 16.00 uur

Tijdens de pauze kunnen de deelnemers aan het symposium met elkaar in gesprek gaan aan thematafels over:

- Bodemkwaliteit en wormencompostering;
- Biodiversiteit en agrarisch natuurbeheer;
- Voedsel en natuurinclusieve landbouw;
- Niet alleen subsidies, maar ook beloningen uit de markt;
- Leefbaarheid van het buitengebied.

De volgende sprekers zullen het thema 's morgens en 's middags belichten.

Dirk Strijker, dagvoorzitter
Emeritus hoogleraar Rijksuniversiteit Groningen
"Publiceerde onder andere over de positie van burgers op het platteland en over de relatie landbouw en natuur."

Inge Klein Gunnewiek
Voorzitter WCL Winterswijk en wethouder gemeente Winterswijk
"WCL Winterswijk is al 25 jaar een begrip!"

Marjolijn Sonnema
Directeur Generaal AGRO van het Ministerie Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
"Hoe kan een gebiedsproces zoals dat van de stichting WCL helpen bij het verbinden van natuur en landschap?"

Bart van Moorsel
Beleidsadviseur landbouw programma land – en tuinbouw Provincie Gelderland
"De samenwerking in de Achterhoek is een belangrijk onderdeel van het programma Vitaal Platteland."

Shera van den Wittenboer
Adviseur landschap College van Rijksadviseurs
"De succesvolle landbouw heeft ook een keerzijde. Een nieuwe afspraak tussen tussen boer en maatschappij moet de biodiversiteit, landschap en cultuurhistorische waarden verbeteren."

Anne van Doorn
Onderzoeker, projectleider en coördinator natuurinclusieve landbouw Wageningen Environmental Research.
"Wat kunnen we verwachten vanuit de keten van producent en consument en het beleid om boeren voor biodiversiteit beter te belonen."

Robert Kwak
Manager basiskwaliteit natuur Vogelbescherming Nederland en medeoprichter van WCL
"Met streekprocessen als WCL kan samen met alle belanghebbenden en met een integrale aanpak gewerkt worden aan het verbeteren van de basiskwaliteit voor natuur."

Michael Quintern
Eigenaar MyNoke uit Nieuw Zeeland, een bedrijf met miljoenen werknemers (wormen)
"Werken aan een betere landbouwbodem door gebruik te maken van compostwormen."

Emiel Elferink
Lector duurzaam bodembeheer Van Hall Larenstein
"Een gezonde bodem is de basis voor een duurzame kringlooplandbouw."

Dick Looman
Melkveehouder en voorzitter van Collectief Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek
"Voor agrarisch natuurbeheer in kleinschalige gebieden zijn veel kansen"

Maurits Steverink
Kenniscentrum Nelles en voedselcoördinator Achterhoek
"Kansen voor vergroten van de afzetmarkt voor duurzamer voedsel en het vermarkten van natuur en landschap in de Achterhoek."

Ben Haarman
Melkveehouder en portefeuillehouder natuur en landschapontwikkeling LTO Nederland
"Biodiversiteit, voedsel én bodem zijn een drie-eenheid. Boeren hebben hiervoor oplossingen, maar kunnen het niet alleen. Durf anders te denken, met respect voor elkaar."

Carel de Vries
Vakjournalist en bedrijfsleider proefboerderij De Marke. Betrokken bij Koeien & Kansen en project Vruchtbare Kringloop Achterhoek.
"Alleen een sector die in staat is zich continu aan te passen overleeft. Hoe transformeren we het nadeel van boeren in het kleinschalige Achterhoekse landschap tot een voordeel?"

Meer informatie over en van de sprekers is te vinden op www.wclwinterswijk.nl

Opgave voor het symposium kan nog via gebiedloket@winterswijk.nl

